

KAPITTEL 12

Kortversjonen

Oxfordbevegelsen var en særpreget og tidstypisk internasjonal vekkellesbevegelse som brøt ut i Norge høsten 1934, da dens amerikanske grunnlegger Frank Buchman og et internasjonalt *team* besøkte landet. Vekkellesen varte frem til okkupasjonen i 1940 og var på sitt sterkeste i 1934–35. Etter dette flatet oppslutningen ut, men det var først etter lanseringen av slagordet moralsk opprustning høsten 1938 og krigsutbruddet våren 1940 at nedgangen ble stor. Buchman var bevegelsens ubestridte leder så lenge han levde, men kontrollerte ikke virksomheten i det enkelte land direkte. Han kom ikke tilbake til Norge etter 1935. Her i landet ledet Erling Wikborg, Fredrik Ramm, Sten Bugge, Sigmund Mowinckel og Eiliv Skard arbeidet sammen, og de utgjorde et nasjonalt *team*. De som frontet bevegelsen tydeligst i offentlige sammenhenger, var Ronald Fangen, Fredrik Ramm og Carl Joachim Hambro. Oxfordbevegelsen henvendte seg til enkeltmenneskene, og det var markerte personligheter som representerte og videreutviklet den.

Oxfordbevegelsen var navnet på et nettverk av enkeltpersoner som samlet seg i grupper lokalt eller etter yrke. Bevegelsen ville prinsipielt ikke danne noe eget kirkesamfunn og skapte en løst organisert vekkelles som ble større enn seg selv. Noen av de vakte tok aktivt del i bevegelsen gjennom grupper og *team*. Flertallet gjorde det ikke, men sluttet isteden opp om kristne menigheter, hovedsakelig i Den norske kirke. Nettverket som utgjorde Oxfordbevegelsen i Norge, omfattet trolig et par tusen, men det er umulig å tallfeste oppslutningen eksakt uten medlemsregistre og faste referater fra arbeidet. Oxfordvekkelsen hadde langt større omfang enn bevegelsen og spredde seg eksplosjonsartet.

Målgruppetenkningen var karakteristisk for Oxfordbevegelsen. Den gikk ut på å henvende seg til samfunnstopper først, i håp om å skape vekkelles ovenfra og ned sosialt. Det skjedde i liten grad i Norge, hvor vekkellesen var

sterkest i samfunnets øvre og midlere lag. Politisk fikk Oxfordbevegelsen en borgerlig profil her i landet, men dette varierte ellers noe. For eksempel hadde den større nedslag blant arbeiderklassen i Sverige, der flere sosialistledere, med Harry Blomberg som den mest kjente, sluttet seg til den. Oxfordbevegelsen fikk også sitt geografiske tyngdepunkt i de største byene, med Oslo som sentrum.

Buchman utformet Oxfordbevegelsens innhold og metoder ved å velge ut, justere og sette sammen elementer fra forskjellige kristne tradisjoner og kirkesamfunn, og bevegelsen fikk både pietistiske og liberale trekk. I likhet med pietismen la «oxfordteologien» vekt på at enkeltmennesket trengte en subjektiv vekkelleserfaring som fulgte et bestemt mønster, og individuelle omvendelsesfortellinger fikk en fremskutt plass i vitnesbyrd og annen forkynnelse. Bevegelsen sto for en etisk orientert og kulturåpen fromhet som la vekt på samfunns- og kulturansvar og på kristendommens sosiale budskap. Den hadde dermed også likhetstrekk med liberal teologi, og særlig med den amerikanske slik den kom til uttrykk i «Social Gospel»-retningen.

Flere momenter skiller Oxfordbevegelsen fra samtidige vekkellesbevegelser. Den presenterte seg som udogmatisk, men hadde likevel en karakteristisk lære, «oxfordteologien», der synd og etikk utgjorde «hovedpunkter» med de fire absolutter som en sammenfatning. Individ og samfunn skulle *forvandles* gjennom en kristen verdensrevolusjon som begynte med individuell syndserkjennelse, vilje til oppgjør og endret livsførsel. I alt dette var tanken at Den hellige ånd ledet menneskene konkret til rette valg for seg selv og for samfunnet. Selv om bevegelsen var økumenisk, bar den preg av å stå i en fellesprotestantisk vekkellesetradisjon. I Norge fikk den sterke lutherske trekk fordi mange prester og medlemmer i Den norske kirke sluttet seg til den. Videre hadde Oxfordbevegelsen korporative trekk som førte til et utstrakt yrkesgruppearbeid, og en egen, sekulær terminologi som reflekterte gruppefolks utadrettede og offensive holdning og den politisk ustabile konteksten bevegelsen oppsto i. Oxfordbevegelsen kan kalles en mannsvekkelse fordi forholdsvis flere menn ble berørt av den og tok del i arbeidet enn det som var tilfellet i mange andre vekkellesbevegelser. I tillegg var oxfordsjargongen maskulin med mye krigsmetforikk.

Metodisk la Oxfordbevegelsen vekt på stille stund, bekjennelse, vitnesbyrd og sjelesorg, og den hadde egne arbeidsformer med gruppemøter,

teamarbeid, *housepartyer* og kampanjer. Den første samlingen i Norge, Høsbjørmetet, var en nyskapning i norsk kirkehistorie, med stor oppslutning og medieoppmerksomhet. Det var nytt at kjente personer ble invitert til et fasjonabelt hotell for å gå på vekkelsesmøter. Kjendiser som Ronald Fangen og Fredrik Ramm fikk et kristent gjennombrudd under dette *housepartyet*, og i de neste årene arrangerte norske gruppefolk over 40 store og mange mindre *housepartyer* i hele landet. Enkelte var forbeholdt gruppefolk eller spesielle yrkesgrupper, men de fleste var åpne og beregnet på utenforstående, som sett fra arrangørens side burde være i flertall. *Housepartyene* var viktig for rekruttering, opplæring, fellesskap og identitet for gruppefolk fra mange landsdeler og land. Vekkelsen vokste mest i starten i tilknytning til de store kampanjene i Oslo, Bergen og Trondheim. Møtene som da ble holdt, overgikk tidligere vekkelsesmøter i oppslutning, differensiering og publisitet. Stormøtene sprengte kapasiteten i landets største møtelokaler og kirker. Dessuten var det kvinne- og mannsmøter, yrkesmøter, en ny type privatmøter og et tilsynelatende utømmelig behov for sjelesorg. Journalistene fulgte arrangementene tett, og den borgerlige pressen skrev positivt om det som skjedde. *Dagbladet* og *Arbeiderbladet* var kritiske. Oxfordbevegelsen var uansett en mediebegivenhet i 1934–35.

Oxfordbevegelsen endret seg innholdsmessig i perioden. I 1934 la den mest vekt på *forvandling* av individet. Den tydelige vekkelsesforkynnelsen og den vekkelsesbølgen som oppsto, gjorde at flere konservative kristenledere ikke riktig visste hvordan de skulle forholde seg til bevegelsen. I starten var mange avventende, men oppfattet Oxfordbevegelsen som teologisk vag eller liberal. Mange som tilhørte den liberale fraksjonen, sluttet seg til eller sympatiserte med bevegelsen. Indremisjonen tok offisielt avstand fra Oxfordbevegelsen som «læreløs» og «korsløs» sommeren 1935, og omtrent samtidig begynte vekkelsen å stilne av. Da den politiske situasjonen i Europa forverret seg, la Oxfordbevegelsen stadig større vekt på *forvandling* av samfunnet. Slagordet moralsk opprustning ble lansert i 1938, og bevegelsen utviklet seg gradvis i retning av en ideologi som skulle gi demokratiene et religiøst-ideologisk alternativ til tidens totalitære ideologier. Den ideologiske dreiningen førte til avskalling, men i perioden frem til okkupasjonen er det likevel sakssvarende å kalle Oxfordbevegelsen i Norge for en vekkelsesbevegelse. Okkupasjonen ble på mange måter ven-

depunktet. Da stagnerte virksomheten, og norske gruppefolk ble isolert fra hverandre og fra internasjonal kontakt. Internasjonalt forandret bevegelsen seg vesentlig i løpet av krigsårene, og i etterkrigstiden fremsto MRA ikke som en tydelig kristen vekkelsesbevegelse. Oppslutningen i Norge kom aldri tilbake til nivået fra mellomkrigstiden.

Til forskjell fra pietistiske vekkelsesbevegelser var Oxfordbevegelsen kulturåpen og kulturoptimistisk. Gruppefolk ville gjenkristne kulturlivet ved å engasjere seg i det. Sammenlignet med tidligere vekkelsesbevegelser sluttet mange kulturpersonligheter og kunstnere seg til den og gikk aktivt inn for å påvirke medier, og skjønnlitteratur og annen kunst. Ronald Fangen etablerte en egen litterær sjanger, som også ble spredd til de andre nordiske landene, oxforddemonstrasjonen. Det offensive kultursynet førte til krass motstand fra kulturradikale miljøer, som dessuten reagerte negativt på bevegelsens individfokus og mangel på konkrete politiske løsninger. Knappt noen tidligere norske vekkelsesbevegelser er i løpet av så kort tid blitt så ensidig negativt vurdert og så mye karikert som Oxfordbevegelsen.

Selv om Oxfordbevegelsen bare varte noen få år i Norge, preget den norsk kultur- og kristenliv da og senere. Mange initiativrike og ressurssterke mennesker sluttet seg til den og mottok impulser som de brukte i annet kristent arbeid. Siden dette foregikk på individnivå, kan det være vanskelig å identifisere oxfordpåvirkningen på ettertidens kristenliv og kulturliv. Den blir ikke mindre vesentlig av den grunn, og kristne kulturinstitusjoner som avisen *Vårt Land* og Norsk Kirkeakademi fikk i sin tid betydelig drahjelp fra gruppefolk. Det samme gjelder Kristelig Folkeparti.

Oxfordbevegelsen var en original, individsentrert, kontekstavhengig, sammensatt og borgerlig vekkelsesbevegelse. Den var større i samtiden og viktigere for ettertiden enn det kirkehistorien gjennomgående har formidlet. Bevegelsen var ikke en mislykket vekkelse som svant hen uten resultater, men den var annerledes, utfordrende og endringsvillig. Den var godt tilpasset det religiøse markedet i mellomkrigstiden og et rasjonelt valg for mange. Dette forandret seg under og etter andre verdenskrig. Under krigen fortonte andre religiøse tilbud med fastere rammer seg som mer attraktive, og få vekkelsesbevegelser har uansett overlevd over lengre tid hvis de ikke har organisert seg fast. Da Oxfordbevegelsen utviklet seg mot en ideologi, tapte den flere markedsandeler enn den vant, og mange ønsket en tydeli-

gere kristen tilknytning enn det MRA og senere Initiatives of Change som tverreligiøs, ideologisk preget bevegelse kunne tilby. Det var vanskeligere å rekruttere til en ideologisk orientert bevegelse enn til en kristen vekkel- sesbevegelse. Dette forhindrer ikke at gruppefolk påvirket norsk kristenliv og kulturliv, enten de fortsatte i bevegelsen eller distanserte seg fra den. Billedlig talt står det fast at Buchman og medarbeiderne hans satte Norge i brann i 1934 – selv om brannen kulminerte, den kristne verdensrevolu- sjonen uteble og vekkelsen stilnet av. Oxfordbevegelsen vitaliserte deler av norsk kristenliv gjennom mennesker som hadde opplevd vekkelse eller fornyelse og engasjerte seg utenfor bevegelsen. Dessuten ble mange kristne mer kulturåpne og økumenisk innstilt gjennom møtet med Oxfordbeve- gelsen. Fremdeles ulmer glørne etter «oxfordbrannen» i flere norske orga- nisasjoner og institusjoner.

Litteraturliste

- Agøy, Nils Ivar (2011): *Kirken og arbeiderbevegelsen. Spenninger, skuffelser, håp. Tiden frem til 1940*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Almås, Helge (1998): «Om endring i samisk religion» i Ruud og Hjelde 1998, s. 93–117.
- Andersen, Per Thomas (2001): *Norsk litteraturhistorie*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Anonym (1933): *What is the Oxford Group? By the Layman with a Notebook*. Oxford University Press, London.
- Apenes, Sverre Inge (1984): *Gud kan. Kjell Grønner forteller til Sverre Inge Apenes*. Luther Forlag, Oslo.
- Austad, Tørleiv (2002): «Økumenikk» i Sodal, H.K. (red.) 2002, s. 287–297.
- Austad, Tørleiv (2005): *Kirkelig motstand*. Høyskoleforlaget, Kristiansand.
- Austad, T.; Engelsviken T.; Østnor L. (red.) (2010): *Kirkens bekjennelse i historisk og aktuelt perspektiv. Festskrift til Kjell Olav Sannes*. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim.
- B., Dick (1997): *Design for Living. Oxford Group's Contribution to Early A.A. Paradise*. Research Publications Inc., Maui, Hawaii.
- Beevor, Anthony (2006): *Kampen om Spania. Den spanske borgerkrig 1936–39*. Damm, Oslo.
- Begbie, Harold (1934): *Livsforvandling*. Aschehoug, Oslo. (Opprinnelig 1923: *Life Changers*, Mills & Boon, London.)
- Berggrav, Eivind (1932): «Kan psykologi drepe? Nogen ord om kunst og om sjelesorg « i *Kirke og kultur* 1932, s. 7–16.
- Berggrav, Eivind (1934): «Helligjørelsen» i *Kirke og kultur* 1934, s. 4–20.
- Berggrav, Eivind (1935): «Ikke modell – men kildevell. Bidrag til samtalen om Oxford» i *Kirke og kultur* 1935, s. 1–24.
- Berggrav, Eivind (1936): «På bar bunn. Av Ronald Fangen» i *Kirke og kultur* 1936, s. 634.
- Berggrav, Øivind Seip (1938): «Uten ansvar. Av Fredrik Ramm» i *Kirke og kultur* 1938, s. 572.
- Berggrav, Øivind Seip (1939): «En sjel gikk mot livet. Av Fredrik Ramm» i *Kirke og kultur* 1939, s. 633–634.
- Beyer, Edvard (red.) (1975): *Norges litteraturhistorie, bind 5, Mellomkrigstiden*. Cappelen, Oslo.
- Beyer, E. & H. (1996): *Norges litteraturhistorie*. Tano Aschehoug, Oslo.
- Birkeli, Fridtjof (1978): *Mellom himmel og jord*. Luther Forlag, Oslo.
- Bjerkreim, Adolf (1935): *Oxfordbevegelsen. Dens grunnlegger, lære, mål og midler*. Lunde & co.s Forlag, Bergen.